

Uluslararası Adil Yargılanma Günü – Ortak Açıklama

Uluslararası Adil Yargılanma Günü (UAYG) bugün, yani 14 Haziran 2022 tarihinde dünya çapında ikinci kez kutlanıyor. UAYG'nin bu yıl odağına aldığı ülke, yıllardır sistematik insan hakları ihlallerinden ve adil yargılanma standartlarının yokluğundan mustarip olan Mısır. Aşağıda imzası bulunan ve UAYG vesilesiyle ülkedeki kötüleşen duruma dikkat çekmeyi isteyen kuruluşlar, Mısır yetkililerini ülkedeki adil yargılanma hakkını tesis edecek ve temel usuli hakları etkili bir şekilde koruyacak bir ortam yaratmak için gerekli adımları derhal atmaya davet etmektedir. Aşağıda imzası bulunan kuruluşlar, dikkatlerin Mısır'daki duruma, özellikle de adil yargılanma hakkının tesis edilmesi hususuna çekilebilmesi için uluslararası kamuoyunu daha fazla çaba sarf etmeye davet ediyor.

UAYG'nin Arka Planı

Türkiye'deki yargı sisteminin adil yargılanma ilkelerini koruma ve gözetme konusunda büyük bir başarısızlık sergilemesine cevap olarak, avukatlar Ebru Timtik ve Aytaç Ünsal Ocak 2020 tarihinde açlık grevine başlamıştır. Timtik ve Ünsal keyfi soruşturmalara, yargılamalara, gözaltılara, tutuklamalara ve haksız mahkumiyetlere maruz kalan binlerce kişinin ortak talebini dile getiriyordu. Türk hükümetinin adil yargılanma hakkını güvence altına alma ve bu hakka saygı gösterme yükümlülüğü bulunduğunu söyleyen avukatlar, hükümeti bu temel hakka yönelik sistematik ihlal teşkil eden uygulamalara bir son vermeye çağırıldılar. Timtik ve Ünsal Türkiye'de Avukatlar Günü olan 5 Nisan 2020 tarihinde bu talebin taşıdığı hayati önemin altını çizmek için açlık grevlerini ölüm orucuna dönüştürdüler. Ebru Timtik ölüm orucunun 238. günü olan 27 Ağustos 2020 tarihinde hayatını kaybederken, Aytaç Ünsal Yargıtay'ın geçici bir tahliye kararı vermesinin ardından 4 Eylül 2020'de protestosuna son verdi, fakat bu karar daha sonra geri alındı. Ünsal 10 Aralık 2020'de tekrar hapisaneye konuldu ve halen tutuklu bulunmaktadır.

Temel hak ve özgürlükler ile hukukun üstünlüğü ilkeleri küresel bir saldırı altındadır. Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülkede hükümetlerin uluslararası insan hakları bağlamındaki yükümlülüklerini ihlal eden baskılarını ve uygulamalarını belgeleyen raporlar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tür uygulamaları kınayan, eleştiren ve bunlara dikkat çeken kişiler devlet aygıtlarının, özellikle de artık bağımsızlığı ve tarafsızlığı ciddi şekilde sarsılmakta olan yargının sürekli baskısı altında kalmaktadırlar. Hukukçuları, insan hakları savunucularını, gazetecileri, muhalif politikacıları, akademisyenleri ve bu politikalara karşı sesini yükselten pek çok kişiyi susturmaya uğraşmakta ve bu kişiler temelsiz suçlamalarla, kovuşturmalara, terörle mücadele mevzuatı uyarınca verilen mahkumiyet kararlarıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Uluslararası Adil Yargılanma Günü Ebru Timtik Ödülü ile birlikte adil yargılanma hakkının ciddi tehdit altında olduğu ülkelerde bu hakkın yeniden tesis edilmesini savunmak amacıyla ilan edilmiştir. Bu vesileyle uluslararası kamuoyunun o yıl için odak ülke seçilen ülkedeki duruma odaklanması ve orada karşılaşılan adil yargılanma sorunlarına dikkat çekilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, odak ülkedeki adil yargılanma hakkının savunulması ve/veya gündeme getirilmesinde rol oynamış bir kişi ve/veya kuruluşa o yıl Ebru Timtik Ödülü verilmektedir.

Mısır İçin Eylem Çağrısı

Mısır'da yargı bağımsızlığı ciddi bir erozyona uğramıştır. Bunun anlamı insan hakları avukatlarını, insan hakları savunucularını, gazetecileri, muhalif siyasetçileri ve kendilerini bir şekilde bağımsız olarak ifade eden herkesin bağımsız ve tarafsız bir mahkeme hakkının ihlalidir. Raporlarda, ilgili ülkede adil yargılanma hakkının sistemik ihlalinin yaygınlığı teyit ediliyor – bu ihlaller arasındamuhaliflerin ya da muhalif olarak görülenlerin keyfi gözaltı, tutuklama ya da kovuşturmayla maruz bırakılmaları sayılabilir. Yasadışı ya da keyfi cinayet – ve yargısız infaz -, zorla kaybettirme, ilkence, zalimane, insanlık-dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezalandırma gibi devletle bağlantılı güçlerin işledikleri suçların kovuşturulmasında ve cezalandırılmasında da başarısız olunmuştur. Bu cezasızlık hâli söz konusu suçlardan zarar görenlerin haklarının ihlali anlamına gelirken tek başına adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelmez. Ama polis

güçlerinin, savcılarının ve diğer yetkililerin etkin ve bağımsız soruşturma yürütme ve hukukun üstünlüğünü savunma konusunda başarısız olduklarına dair ek kanıt sunar.¹ Bu vahim durum önde gelen insan hakları örgütlerince hazırlanan birçok raporda resmedilir. Mısır, Freedom House tarafından 'özgür değil' olarak sınıflandırılır.² Dahası, Dünya Adalet Projesinin (World Justice Report) hazırladığı 2021 Hukukun Üstünlüğü endeksinde Mısır 139 ülke arasında 136. sırada yer alır.³

Raporlara göre Mısır'da yönetimin yürütme kolu ve güvenlik sektörü mahkemeler üzerinde ciddi baskı uygulamaktadır. Mahkemeler genelde, hükümetin, silahlı kuvvetlerin ve güvenlik aygıtının çıkarlarını korurlar ve sıklıkla hükümete karşı siyasal muhaliflerin, insan hakkı ihlâline maruz kalan avukatların ve karşı duruş olarak algılanan her oluşum örneğinde uygun süreci ve diğer temel güvenceleri yok sayarlar. 2019'da anayasada yapılan değişiklikler Mısır Başkanının yargı üzerindeki etkisini güçlendirdi ve yargının bağımsızlığını zayıflattı. Anayasadaki değişiklikler Devlet Başkanına kilit yargı organlarının başkanlarını atama yetkisi verdi. Önceki sistemde Devlet Başkanı, kıdem ilkesine göre ilgili yargı birimleri tarafından içeriden seçilen hâkimleri sadece resmen onaylıyordu.⁴ Örneğin, Yüksek Anayasa Mahkemesinin⁶ Başkanı en kıdemli üyeler arasında Devlet Başkanınca seçilmektedir. Yeni hüküm Haziran 2019'da yürürlüğe girdiği için Mısır Devlet Başkanı bu yetkisini iki kez kullandı: Yüksek Anayasa Mahkemesinin yeni başkanlarını, biri Temmuz 2019'da ikincisi 8 Şubat 2022'de olmak üzere kararnameyle atadı.

1958'deki "Olağanüstü Hal Kararnamesi" (Yasa No. 162) Mısır'daki bütün governs any "olağanüstü halleri" kapsar ve olağanüstü halin şartlarını ihlal eden suçları yargılamak üzere Olağanüstü Hal Devlet Güvenlik Mahkemesini (ODGM) kurar.⁹ 2017'de Başbakan, "protesto" ve "terörizmle-bağlantılı" suçları ODGM'nin yetki alanına devretti. Ocak 2021'de bu suçlara Ceza Kanununun ilk iki bölümünden suçlar eklendi. Bunlar arasında 'yanlış bilgi yaymak'la ilgili fiiller de var. Hükümeti eleştiren ve muhalif isimlerden tutuklananların birçoğu ODGM'sinde yargılanıyorlar; zira Olağanüstü Hal 2017 yılında ilan ediliyor. Olağanüst Hal Ekim 2021'ye kadar sürekli olarak yineleniyor. ODGM'nin kararları temyiz edilemiyor; ama yürütmenin onayından geçmek durumunda. Devlet Başkanı, ODGM'nin kararlarını askıya alabilir ve yeniden yargı emredebilir.

2020'de kısıtlayıcı olağanüstü hal önlemleri yürürlüğe konuyor; bu önlemler COVID-19 pandemisine karşılık olarak gerekçelendiriliyor. Söz konusu önlemler arasında, Devlet Başkanına askerî yargıya Olağanüst Hal Yasasını ihlal eden suçları soruşturma ve kovuşturma yetki verme erkini tanıyarak askerî yargı sisteminin alanını genişleten maddeler de var. Yetkililer COVID-19 pandemisini tutuklu olarak yargılama emirleri için tekrar duruşması yapılmamasını gerekçelendirmek için de kullandılar. Olağanüst Hal kalkmış olsa da keyfi olarak tutuklanmış olan onlarca insan hakları savunucuları, aktivistler, muhalif siyasetçiler ve barışçıl gösterilere katılanların ODGM'nde yargılanması devam ediyor. Bu mahkemedeki işleyiş adil yargı ilkelerini ihlal ediyor.⁷

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonunun Ekim 2021'deki bir kararında Mısır'daki Olağanüst Hal Yasasının In an Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesine uymadığı kararına varılmış ve Mısır hükümetinin insan hakları ihlallerinin tekrarını engellemek için iç hukukta reforma gitmesi talep edilmiştir. Bu kararda bir başvuru sahibinin birkaç yıl önce gerçekleşen tutuklanma ve gözaltı deneyiminden yola çıkmış olsa da, Komisyon, karar aldığı tarihte hâlâ yürürlükte olan ve devam etmekte olan sistemik ihlaller için bahane olarak kullanılan yasanın Afrika Sözleşmesiyle uyumlu

¹ <https://www.state.gov/reports/220-country-reports-on-human-rights-practices/egypt/> and <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/egypt>

² <https://freedomhouse.org/country/egypt/freedom-world/2021>

³ <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2021/Egypt%2C%20Arab%20Rep./>; <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf>

⁴ <https://freedomhouse.org/country/egypt/freedom-world/2021>

⁵ <https://timep.org/reports-briefings/special-reports/timep-and-law-society-of-england-and-wales-joint-upr-submission-on-egypt/>

⁶ <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/460767/Egypt/Politics-/Sisi-names-first-Christian-as-president-of-Egypt;s.aspx>

⁷ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/10/egypt-stop-trials-by-emergency-courts/>

olmadığını görmüştür.⁸ Ocak 2022’de, 65 insan hakları örgütünün yaptığı bir açıklamada ODGM’de görülen davalarda adil yargılama standartlarının düzenli olarak çiğnendiğinin altı çizilir. Bu standartlar arasında yeterli savunma ve umuma açık duruşma hakkı da vardır. Savunma avukatları müvekkileriyle özel olarak iletişim kuramazlar ve dava dosyalarına, iddianamelere ve mahkeme kararlarına yeterli erişimleri engellenir.⁹

Ülkedeki 2014 tarihli anayasa sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmasını doğrudan silahlı kuvvetleri, askerî personeli ve mülkü ilgilendiren suçlarla kısıtlamış olsa da 2014’te yürürlüğe giren bir başkanlık kararnamesiyle bütün “kamusal ve önemli işletmeler” askerî yargının yetkisi altına girmiştir. Bu, binlerce sivil sanığın askerî mahkemelere gönderilmesine neden olmuştur.¹⁰ Kasım 2021’de bu kararnamenin hükümleri yasa olarak geçmiş ve daimi kılınmıştır. Mısır’da askerî yargının yetki alanının genişletilmesi, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi kapsamındaki adil yargılanma hakkının ihlalidir. Zira, sivillerin askerî mahkemelerde yargılanması istisnai olmalı ve bunun gerekliliğini kanıtlamak Devletin sorumluluğunda olmalıdır – ki, böyle bir kanıt neredeyse hiçbir zaman verilmez. Askerî yargı yetkisinin genişlemesinden dolayı ortaya çıkan ihlaller, askerî ceza mahkemeleri de dâhil olmak üzere Mısır mahkemelerinde halihazırda düzenli bir şekilde ihlal edilen – avukata erişim hakkı ve savunma hazırlama hakkı gibi - diğer adil yargılanma hakları gözönüne alındığında mevcut durumu daha da kötüleştirir. Askerî ceza mahkemelerinde görülen duruşmalar umuma açık değildir.

Mısır’daki yetkililer 2013’ten itibaren artan bir şekilde tutuklu yargılanmayı muhalefeti susturmak için cezai bşr araca dönüştürdüler. Birçok kişi iddianeme hazırlanmadan ya da mahkemeye sevk edilmeden uzatılmış tutukluluk yargılanmaya maruz bırakılıyor. Tutuklu yargılanma vadesi dolduğunda tutukluluklarının uzatılması için başka bir davada suçlanıyorlar.¹¹ Adil yargılanma haklarının suistimali, Terörle Mücadele Yasası, Protesto Yasası, Hükümet*dışı Örgütler Yasası, Medya Yasası, Sibersuçlar Yasası, Ceza Yasası gibi yasalar vasıtasıyla avukatların ve insan hakları savunucularının taciz edilmesi, tutuklanması ve kovuşturulması için yasamanın kullanılmasını içeriyor. Avukatların, gazetecilerin ve insan hakları savunucularının gözaltına yakalandığı, tutuklandığı, gözaltında öldüğü ve zorla kaybedildiği birçok örnek var. Mısır, örneğin, bölgede en fazla avukatın hapiste olduğu bir ülke.¹² Protestoculara karşı açılmış kitlesel mahkemelerin kurumsallaşmış olması adil yargılama sorununun yaşandığı diğer bir örnek.

Adil yargılamanın olmaması avukatları ve risk altındaki diğer insan hakları savunucularını doğrudan etkiler. Bu kişiler hüküm giyerler ve uzun yıllar boyunca hapis cezası alırlar; hatta bazen idam cezasına çarptırılırlar. (İdam cezası Mısır’da hâl’a uygulanmaktadır.) Raporlara göre idam cezası ve uygulamasında artış görülmektedir. İdam cezası çoğu kez esasen adil yargı için gereken güvencenin olmadığı kitlesel mahkemelerden çıkar. Mısır, dünya genelinde idam cezasının uygulanması açısından en kötü üçüncü ülke olarak sıra alır. Ağustos 2020 ve Ağustos 2021 arasında en az 176 infaz gerçekleştirilmiştir.¹³¹⁴

Temmuz 2021’de, BM Uzmanı Mary Lawlor, Mısır’da devam eden ihlallere dikkat çekmiş ve birçok vakadaki ortak bir eğilimin altını çizmiştir: İnsan hakları savunucuları arama emri olmadan tutuklanmaktadır; Yüksek Devlet Güvenlik Soruşturmasına çıkartılmadan önce bilinmeyen bir yerde kimseyle iletişim kurmalarına izin vermeden tutulmakta ve zorla kaybedilmektedir. Soruşturma öncesi tutuklu yargılanma süreçlerinde işledikleri iddia edilen fiiller, Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ve Siber Suçlar Kanunu kapsamındaki muğlak hükümlerle kriminalize edilmektedir.¹⁵

⁸ https://www.justiceinitiative.org/uploads/5d96ebd8-1a3e-4bca-afb3-8ed4683896ec/african-commission_el-sharkawi-v.-arab-republic-of-egypt_022021.pdf

⁹ <https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/5570-egypt-quash-verdicts-and-stop-unfair-trials-by-emergency-courts>

¹⁰ <https://freedomhouse.org/country/egypt/freedom-world/2021>

¹¹ <https://timep.org/explainers/indefinite-pretrial-detention-in-egypt-rotation-and-detention-pending-multiple-cases/>

¹² <https://www.icj.org/targeting-the-last-line-of-defense-egypts-attacks-against-lawyers/>

¹³ <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/egypt>

¹⁴ <https://www.ec-rf.net/wp-content/uploads/2021/10/DP.pdf>

¹⁵ <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27314&LangID=E>

Biz aşağıda imzası olan örgütler bu raporlarda tespit edilen meselelerden hareketle Mısır Devleti yetkililerini, ülkede adil yargılanma hakkının tam anlamıyla korunmasını sağlamak ve bu hakkın temelindeki ilkelerin etkin olarak korunmasını sağlayacak ortamı yaratmak için aşağıdaki adımları atmaya çağırıyoruz:

- Afrika Sözleşmesi, Adil Yargılama İlkeleri ve Kılavuzu, İfade Özgürlüğü Beyannamesi ve Mısır'ın taraf olduğu ve gözetmek zorunda olduğu diğer düzenlemelere uyun;
- Avukatların, yargıçların, hukukçuların, gazetecilerin, insan hakları savunucularının, muhalif siyasetçilerin ve Hükümete karşı görüş ifade eden bireylerin, meşru faaliyetlerini engellemek ve susturmak için uydurma suçlamalarla tacizine, keyfi yakalamaya, tutuklamaya ve cezalandırılmalarına hemen son verin ;
- Terörle Mücadele Yasası, Medya Yasası, Siber Suçlar Yasası, Gösteri Yasası, Hükümet-dışı Örgütler Yasası ve Ceza Yasasını Mısır'ın adil yargılanma hakkını korumak için anayasal yükümlülükleri ve uluslararası bağlılıklarına uygun bir şekilde değiştirin;
- Bütün cezai soruşturmalarda ve kovuşturmalarda suçsuzluk karinesi ilkesini garanti altına alın ve saygı gösterin;
- Hapishane koşullarının düzenlenmesinde uluslararası standartlara uyun;
- İdam cezasının kaldırılmasını amaçlayan, Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine Ek İkinci Seçmeli Protokolü onaylayın;
- İdam cezasının yürürlükten kaldırılma sürecinde verilmiş cezaların infazının hemen ertelenmesini uygulamaya geçirin;
- Zorla kaybedilme, işkencenin icrası ve adil yargılanma hakkından sapan diğer uygulamaları durdurun;
- Yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını temin etmek için gereken yasama ve diğer önlemleri alın ve yürütme organından gelenler de dahil olmak üzere yargının işleyişine doğrudan müdahale, baskı ya da etki edici bütün uygulamalara son verin;
- Uluslararası insan hakları sözleşmelerince korunan ifade özgürlüğü, örgütlenme, barışçıl toplanma gibi hakların kullanımını engelleyen uygulamaları durdurun ve bu özgürlüklerin kullanılmasına engel olan uzun ve cezai tutuklu yargılamayı içeren keyfi kovuşturmalardan vazgeçin ve;
- Ülkedeki yapısal insan hakları sorununu görüşmek ve çözüme kavuşturmak için uluslararası denetim mekanizmaları, ulusal ve uluslararası hükümet-dışı örgütlerle açık diyaloga girin.

Uluslararası topluluğu, Mısır'da insan hakları ve hukukun üstünlüğü açısından yaşanan kötüleşmeye ve özellikle adil yargılanma hakkına uyulmamasına yönelik olarak etkin bir yanıt vermeye ve Mısır hükümeti de dahil olmak üzere ulusal ve uluslararası paydaşlarla birlikte bu sorunları etkin bir şekilde gündeme almak için daha fazla çaba göstermeye çağırıyoruz.

Adana Bar Association

Agir ensemble pour les droits humains, Lyon

Asociación Americana de Juristas-AAJ (American Association of Jurists)

Asociación Libre de Abogadas y Abogados (ALA)

Association for Freedom of Thought and Expression

Association of Lawyers for Freedom (ÖHD)

Avocats Sans Frontières, Belgium

Bar Human Rights Committee of England and Wales

Bologna Bar Association

Cairo Institute for Human Rights Studies

Campaign Against Criminalising Communities (CAMPACC)

Center of research and elaboration on democracy/Group for international legal intervention - Centro di ricerca ed elaborazione per la democrazia / Gruppo d'intervento giuridico internazionale (CRED/GIGI)

Civic Space Studies Association

Confederation of Lawyers of Asia and the Pacific (COLAP)

Consiglio Nazionale Forense (CNF) - National Bar Council of Italy

Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE)

Democracy for the Arab World Now (DAWN)

Democratic Lawyers Association of Bangladesh (DLAB)

Demokratische Juristinnen und Juristen Schweiz (DJS-JDS)

Deutscher Anwaltverein - German Bar Association (DAV)

Egyptian Commission for Rights and Freedoms

Egyptian Front for Human Rights (EFHR)

Egyptian Human Rights Forum

Egyptian Initiative for Personal Rights

EgyptWide for Human Rights

El Nadim Center

European Association of Lawyers (AEA-EAL)

European Association of Lawyers for Democracy and World Human Rights (ELDH)

European Bars Federation - Fédération des Barreaux d'Europe (FBE)

European Democratic Lawyers (AED)

Fair Trials

Foundation Day of the Endangered Lawyer

Gulf Centre for Human Rights

Haldane Society of Socialist Lawyers

Human Rights Association (İHD), Turkey

HuMENA for Human Rights and Civic Engagement

Indian Association of Lawyers

Institute for the Rule of Law of the International Association of Lawyers (UIA-IROL)

International Association of Democratic Lawyers (IADL)

International Association of People's Lawyers (IAPL)

International Bar Association's Human Rights Institute (IBAHRI)

International Service for Human Rights

Italian Democratic Lawyers - Giuristi Democratici

L'association Défense Sans Frontière - Avocats Solidaires (DSF-AS)

Law Society England and Wales

Lawyers for Lawyers

Lawyers' Rights Watch Canada

Le Conseil national des barreaux - French National Bar Council (CNB)

Lyon Bar Association

Masaar-Technology and Law Community

National Association of Democratic Lawyers, South Africa

National Lawyers Guild International

Ordre des avocats de Genève - Geneva Bar Association

Palermo Bar Association

Paris Bar Association

Peace in Kurdistan

Progressive Lawyers' Association (ÇHD)

Project on Middle East Democracy (POMED)

Republican Lawyers Association - Republikanische Anwältinnen- und Anwälteverein (RAV)

Syndicat des Avocats pour la Démocratie (le SAD), Belgium

Tahrir Institute for Middle East Policy (TIMEP)

Vereinigung Demokratischer Juristinnen und Juristen (VDJ)

Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN)

Westminster & Holborn Law Society